

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ทางการเมือง

ประวัติความเป็นมาของชนชาวลัวะที่ปรากฏจากหลักฐานประเภทตำนาน ที่กล่าวถึงการเป็นเจ้าของพื้นที่ของชาวลัวะในดินแดนล้านนา ประกอบกับการที่ยังมีชาวลัวะ หรือผู้สืบเชื้อสาย ลัวะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ในดินแดนภาคเหนือปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตอำเภอต่าง ๆ ของ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีโอกาสได้สำรวจ¹ อีกทั้งเหตุการณ์ที่ทำให้ทราบเรื่องราวของชาวลัวะต่อมา ก็คือ เรื่องของขุนหลวงวิลังคะ ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวลัวะบริเวณเชิงดอยสุเทพ กับพระนางจามเทวี แห่งอาณาจักรหริภุญชัย ได้เกิดการสงครามขึ้นระหว่างสองอาณาจักร สาเหตุของสงครามคงเกิด จากความไม่พอใจของชาวลัวะที่ถูกชนต่างถิ่น (มอญ) ที่มีวัฒนธรรมสูงกว่าเข้ามาแทรกแซง ผล ของสงครามคือ ขุนหลวงวิลังคะ เป็นฝ่ายแพ้ เข้าใจว่าการพ่ายแพ้ครั้งนั้น ทำให้ชาวลัวะต้องกระ จัดกระจายไปอยู่ตามบนดอย และที่ต่าง ๆ อันเป็นการสิ้นสุดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชน ชาวลัวะ

หลักฐานในประวัติศาสตร์เท่าที่ปรากฏจากตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ ประกอบกับการ สัมภาษณ์ชาวลัวะที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ส่วนมากรู้จักขุนหลวงวิลังคะในฐานะผู้นำของชนชาวลัวะ และยังมีการโยงสายกับตระกูลขุนหลวงวิลังคะกล่าวคือ ลัวะเกือบทุกหมู่บ้านมักแบ่งคนของเขาออก เป็นสองพวก คือ พวกชาวลัวะธรรมดาทั่ว ๆ ไป บางครั้งเรียกว่าพวกไพร่น้อย กับอีกพวกเรียก ว่าพวกลัวะเชื้อขุน (อันหมายความว่าผู้สืบเชื้อสาย มาจากตระกูลขุนหลวงวิลังคะ²)

---

¹ ดูรายละเอียดใน กฤษณา เจริญวงศ์ และเพชรรา ประจักษ์จณี. "การสำรวจกลุ่ม ชนลัวะ 5 อำเภอเมือง, หางดง, สันป่าตอง, จอมทองและฮอด"

² สัมภาษณ์ นายหนึ่งจตุ อายุ 60 ปี บ้านช่างหม้อน้อย หมู่ที่ 6 ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะ เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

การแบ่งเป็นสองชนชั้นดังกล่าวในหมู่ชาวลัวะ เห็น ได้ชัดว่า พวกเขือขุนตูจะมีเกียรติยศสูงในแง่ที่กลายเป็นผู้นำในหมู่ชาวลัวะ หรือเป็นชนชั้นปกครองในสมัยก่อน แต่ไม่ปัจจุบัน ได้กลายเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม และการตัดสินกรณีพิพาท กล่าวคือ ตำแหน่งสะมาง เป็นตำแหน่งที่เป็นได้เฉพาะหมู่ลัวะ เขือสายขุนเท่านั้น นอกจากนี้ในด้านหน้าที่ที่มีต่อสังคมของเขือสายขุนจะได้รับการยกเว้นไม่ต้องทำงานแบกหาม อันหมายถึงงานหนักนั่นเอง (สำหรับเมื่อก่อน) แต่ไม่ปัจจุบันทุกคนทำเหมือนกันหมด สิ่งเหล่านี้อาจพิจารณาถึงการที่ชาวลัวะยังให้เกียรติแก่เขือสายขุนวิลังคะ ซึ่งถือเป็นหัวหน้าของกลุ่มชนชาวลัวะอยู่

ความสำคัญของชาวลัวะนั้น ถึงแม้จะทำสงครามพ่ายแพ้แก่อาณาจักรทริภุชชัย อันมีผลให้เขือสายของชาวลัวะต้องแตกกระจายกัน ชาวลัวะส่วนหนึ่งคงอยู่ในทริภุชชัยต่อไป แต่เข้าใจว่าชาวลัวะอีกกลุ่มหนึ่งคงอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพต่อมาจนเมื่อพระยามังรายมาก่อตั้งเมืองเชียงใหม่ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า เมื่อเชียงใหม่เป็นที่อยู่ของท้าวพระยาทั้งหลายมาแต่เดิมซึ่งคงหมายถึง พวกลัวะ ดังนั้นเมื่อพระยามังรายจะตั้งอาณาจักรทริภุชชัย จึงได้ใช้ชาวลัวะคือ อ้ายฟ้า (หรือหมื่นฟ้า) เป็นไส้ศึกก่อนเข้าตีอาณาจักรทริภุชชัย จนสำเร็จและสามารถผนวกอาณาจักรทริภุชชัยได้¹ โดยที่ทางอาณาจักรทริภุชชัยไม่สงสัยในกลอุบาย อาจเป็นเพราะอ้ายฟ้าเป็นชนชาวลัวะซึ่งมีความผิดพระยามังรายจึงเนรเทศ หลังจากนั้น ได้แต่งตั้งให้อ้ายฟ้า (แสนฟ้า) ครองทริภุชชัยเป็นที่น่าสังเกตว่า การตั้งอาณาจักรล้านนาของพระยามังรายนั้น หมายถึง การรวมแคว้นโยนกกับเมืองต่าง ๆ ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงทางตอนบน ซึ่งหมายถึง อาณาจักรทริภุชชัย โดยขณะนั้นปกครองโดยพระยายีบา เจ้าเมืองของพวกลัวะ ซึ่งตั้งเมืองอยู่ใน บริเวณเชิงดอยสุเทพ (อันเป็นที่อยู่ของพวกลัวะ) เมื่อพระยามังรายรวบรวมเมืองต่าง ๆ ก็ตั้งเชียงใหม่ขึ้นเป็นศูนย์กลาง เชียงใหม่ตั้งอยู่ในเขตเชิงดอยสุเทพ อันเป็นที่อยู่ของพวกลัวะ

¹ ตำนานมังรายเชียงใหม่ เชียงตุง 2.2, 4.1, 5.3.

การตั้งเชียงใหม่หมายถึง การประกาศพระราชอำนาจของพระยามังรายเหนือดินแดนต่าง ๆ ในเขตนี้ มีปัจจัยหลายประการที่ช่วยให้พระยามังรายประสบผลสำเร็จในการรวบรวมชุมชนต่าง ๆ ก่อตั้งเป็นอาณาจักรเป็นต้นว่า การอ้างถึงการสืบเชื้อสายโดยชอบธรรมจากลวจักรราช (จิงกรชการ) การอ้างความสัมพันธ์กับเมืองเชียงรุ่ง การเป็นพันธมิตรกับพระยาจำเมืองแห่งพุกามยาว และอีกสิ่งหนึ่งก็คือการเป็นพันธมิตรที่ดีกับพวกลัวะที่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ คือ เมืองเชษฐบุรี (เวียงเจ็ดลิน เมืองหนองบุรี เวียงสวนดอก) สันนิษฐานว่า พวกลัวะคงไม่พอใจเหมือนกันต่อการที่พระนางจามเทวี เข้าปกครองอาณาจักรหริภุญชัย ดังปรากฏว่ามีการทำสงครามระหว่างพระนางจามเทวีแห่งอาณาจักรหริภุญชัย กับขุนหลวงวิลังคะ ซึ่งเป็นกษัตริย์ของพวกลัวะในเขตดอยสุเทพ¹

ดังนั้นการที่พระยามังรายให้ชาวลัวะ เป็นไส้ศึกนั้น ย่อมเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่กับกลุ่มชนชาวลัวะ ในฐานะชาวบ้านเมืองเดิม ในบริเวณที่มีประการหนึ่งคือ ความไว้วางใจที่เจ้าผู้ครองนครมีต่อชนชาวลัวะ อีกประการหนึ่งก็คือ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับอำนาจทางการเมืองของเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ในหมู่ชนชาวลัวะ ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการตอบแทนความดีของอัยฟ้าหรือกลุ่มชนลัวะพระยามังราย ได้มอบอำนาจให้อัยฟ้าไปปกครองอาณาจักรหริภุญชัย ในฐานะที่เป็นเมืองบริวารของเชียงใหม่โดยเชียงใหม่ปกครองอย่างใกล้ชิดเสมือนเป็นเมืองคู่กันเลยทีเดียว กล่าวคือ ในขณะที่ลำพูนเป็นศูนย์กลางทางศาสนา เชียงใหม่ก็เป็นศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง ลักษณะการปกครองเช่นนี้จะสืบต่อมาอีกหลายรัชกาล นับว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ขึ้นกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ดังนั้น ความเข้มแข็งของ อาณาจักรจึงขึ้นอยู่กับอำนาจของกษัตริย์ที่ศูนย์กลาง ซึ่งในรัชกาลของพระเจ้ามังรายตอนต้นนั้น ถือเป็นช่วงแห่งการก่อสร้างอาณาจักรเพื่อความเป็นปึกแผ่น

¹ สงวน โชติสุขรัตน์. "ตำนานจามเทวี" ประชุมตำนานลานนาไทย. พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2515, 23-27.

และมั่นคงทางการเมือง นับตั้งแต่พระยามังรายปฐมกษัตริย์จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าผายู เพราะฉะนั้น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มชนลัวะ และกลุ่มชนอื่น ๆ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นนโยบายทางการเมือง การปกครองของพระยามังราย เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาแห่งการสร้างเมืองและปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ และเชียงใหม่ก็ไม่ได้อยู่ในฐานะ เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาอย่างเด็ดขาด ดังจะเห็นได้จากการที่พระยามังรายเองก็ทรงย้ายไปประทับที่ เชียงราย ผาง และเวียงกุมกาม ส่วนเมืองที่มีความสำคัญระดับสูงหรือเป็นเมืองชั้นเอกในขณะนั้น นอกจากเชียงใหม่แล้ว ก็มีเชียงราย และ เชียงแสน¹

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า เชียงใหม่ไม่สามารถเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจที่แท้จริง ได้โดยง่าย เพราะจากการที่ยังมีเมืองอื่น ๆ ที่ยังมีความสำคัญอยู่อย่างมากอีกสองสามเมือง การเปลี่ยนเมือง หลวงเป็นไปตามความเห็นชอบของผู้ปกครอง นอกจากนั้นในบางครั้งยังต้องอาศัยวิธีการทูต เช่นการเป็นมิตรกับสุโขทัย และกุกายาว (พะเยา) เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอีกด้วย ดังนั้นความพยายามสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชนเดิมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก คือกลุ่มชนชาวลัวะจึงน่าจะเป็นการรักษาฐานอำนาจทางการเมืองภายในให้มีความมั่นคงเอาไว้ก่อน ในขณะที่ศูนย์กลางแห่งอำนาจยังไม่มั่นคงเท่าที่ควร

ถึงแม้ว่าเชียงใหม่จะถูกตั้งขึ้นมา เพื่อเป็นศูนย์กลางในบริเวณที่เคยเป็นเมืองมาก่อน แต่ก็ไม่มีความสำคัญมากนัก และในขณะเดียวกันในขณะเดียวกันในเขตนี้เคยมีเมืองศูนย์กลางที่สำคัญมาก่อนหน้านี้แล้ว คือ อาณาจักรหริภุญชัย เพราะฉะนั้นความจำเป็นที่สำคัญก็คือ การสร้างสิทธิธรรมให้กับเชียงใหม่ในฐานะศูนย์กลางของอาณาจักรดังเช่นประการแรก คือ การที่พระยามังรายต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับอาณาจักร โดยการรวบรวมเมืองต่าง ๆ ทั้งบริเวณลุ่มแม่น้ำกก อาณาจักรหริภุญชัย ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับอาณาจักรพม่า (หงสาวดี) ด้วยการทรงอภิเษกสมรสกับพระนางอุสุปาย โคราชธิดาเมืองหงสาวดี

¹ พงษ์รี โขติถาวรรัตน์. "แนวความคิดทางการเมืองของลานนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1839-2101) : วิเคราะห์จากเอกสารคัมภีร์โปกานาคาคเหนือ". หน้า 15-16).

ประการที่สอง คือ การเลือกที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่ เพื่อให้อยู่ตรงกลางระหว่างสองเขตคือ บริเวณเขตลุ่มแม่น้ำกก (ตอนบน) และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง (ทางตอนล่าง) อันจะสามารถความควบคุมได้ทั้งสองเขต ตลอดจนสามารถติดต่อกับอาณาจักรภายนอก ได้โดยสะดวกด้วยเหตุนี้ การเลือกที่ตั้งเมืองเชียงใหม่จึงเป็นทั้งผลดีในด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจอีกด้วย กล่าวคือ สามารถติดต่อกับเมืองต่าง ๆ ได้ทั้งภายใน และภายนอกอาณาจักร

ประการสุดท้ายก็คือการเชิญพระยาจ๋างเมือง แห่งอาณาจักรพะเยาและพ่อขุนรามคำแหง แห่งอาณาจักรสุโขทัยมารับรองสิทธิธรรมในการสถาปนาเมืองเชียงใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพระยามังรายจะพยายามให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางการเมือง การปกครองได้แต่เชียงใหม่ยังไม่สามารถสร้างความเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาแทนอาณาจักรหริภุญชัยได้ นับตั้งแต่สมัยพระยามังรายจนถึงสมัยพระเจ้าพญู ซึ่งพระองค์พยายามลดบทบาทของอาณาจักรหริภุญชัยในด้านศาสนา ลงไป โดยการสร้างวัดลี้ เชียงพระ แล้วนิมนต์พระจากหริภุญชัยมาอยู่ในวัดนี้ จนกระทั่งถึงสมัยพระยาเกือนาก็มีการนำพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากสุโขทัยเข้ามา เพื่อลดบทบาทของพุทธศาสนาตามแนวหริภุญชัยลงด้วยการสร้างวัดบุพผาราม หรือวัดสวนดอกไม้ เพื่อเป็นที่พำนักของพระสุนณาเถระ ซึ่งอาราธนามาจากสุโขทัย

สำหรับ โครงสร้างการปกครองนั้นอยู่ที่ศูนย์กลาง โดยจะมีสถาบันขุนนางทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองรองลงมาจากพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีตำแหน่งที่สำคัญคือ ขุนนางฝ่ายทหาร และขุนนางฝ่ายพลเรือน (โดยจะกล่าวรายละเอียดในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับกลุ่มชนลัวะ) ทำหน้าที่ดูแลรักษาที่อยู่ได้อำนาจ กล่าวคือในแต่ละพื้นที่จะมีผู้ปกครองพื้นที่ขึ้นอยู่กับเมืองอีกต่อหนึ่ง หน้าที่ของพื้นที่คือ ส่งส่วย และเป็นกำลังให้กับเมืองที่ขึ้นอยู่ด้วย ส่วยนี้จะถูกส่งเข้าไปยังส่วนกลางด้วย และเมื่อมีการทำสงคราม พื้นที่ต่าง ๆ จะถูกเกณฑ์ไปทำสงครามด้วย

ด้วยเหตุนี้อาจพิจารณาได้ว่ากลุ่มชนลัวะ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อยู่กระจัดกระจายในดินแดนส่วนต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านนาปะปนกับกลุ่มคนไตมาโดยตลอด โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นดินแดนของอาณาจักรหริภุญชัย และเชียงใหม่ อันเป็นบริเวณแห่งศูนย์กลางของอำนาจการเมืองการ

ปกครอง ซึ่งเป็นนโยบายของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ตลอดสมัยราชวงศ์มังรายก็ได้ต้องการพยายามที่จะทำให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจของอาณาจักรล้านนาที่แท้จริงให้ได้นั้น จำเป็นจำเป็นต้องใช้วิธีประสานสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มชนลัวะนับตั้งแต่ต้นสมัยพระยามังรายมาตลอดใน ลักษณะการอยู่ร่วมกันระหว่างวกลุ่มชนลัวะกับไต กล่าวคือการยอมรับสถานภาพทางการเมืองของ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ในฐานะผู้ปกครองในหมู่มชนชาวลัวะ ส่วนในด้านวัฒนธรรมนั้น โดยเฉพาะ เมื่ออาณาจักรล้านนาเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา ก็ปรากฏว่าในหมู่มชนชาวลัวะก็ยอมรับความคิด และความเชื่อตามแบบของพุทธศาสนาในล้านนา โดยปะปนกับพิธีกรรมและความเชื่อแบบดั้งเดิมของ กลุ่มชนลัวะ คือ ความเชื่อในเรื่องผี อันถือเป็น "ฮีด" (จารีต) ของพวกลัวะ โดยความเชื่อแบบ ดั้งเดิมของกลุ่มชนลัวะในเรื่องผีดังกล่าวก็หาได้ขัดกับอุดมการณ์ความเชื่อในพุทธศาสนาของล้านนา ไม่เพราะอาจกล่าวได้ว่าเมื่อรวมเอาอุดมการณ์ทางพุทธศาสนามาผนวกกับพิธีกรรมและความเชื่อ ในเรื่องผีของกลุ่มชนลัวะเข้ามาไว้ด้วยกันแล้วพบว่า เป็นวิธีการสร้างสิทธิธรรมในอำนาจการ ปกครองของผู้ปกครองหรือเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ ได้เป็นอย่างดีตลอดสมัยราชวงศ์มังรายก็ได้ ดังเช่นที่เจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ ต้องเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเช่นสังเวศน์บ้านผีเมือง (เทวดาอารักษ์) เป็นประจำ ถือเป็นประเพณีเมืองที่ต้องปฏิบัติสืบทอดกันมา ความสำคัญในเรื่องนี้ เห็นได้จากการที่ในสมัยพระเจ้าเมกุฏิบ้านเมืองต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอันกล่าวกันว่า เพราะ องค์ทรงละเลยการปฏิบัติประเพณีเมืองดังกล่าว บ้านเมืองจึงต้องมือนเป็นไป ด้วยเหตุนี้การ ประกอบพิธีบูชาเสาอินทขิล (เสาหลักเมือง) การเช่นสังเวศน์กุมภคัต ที่ปกป้องรักษาเมือง เชียงใหม่ และการเช่นสังเวศน์ปูและย่าแสะจึงถือว่า เป็นประเพณีเมืองตั้งแต่ระดับชั้นผู้ ปกครองลงมาถึงสามัญชนที่จะละเลยไม่ได้ โดยประเพณีดังกล่าวมีการปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ เพราะถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะป้องกันภัยอันตรายแก่บ้านเมืองและประชาชน

ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับกลุ่มชนล้า

ก่อนที่จะเข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับกลุ่มชนล้าเหล่านั้น นอกจากจะต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนาตั้งได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังมี ความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม จากการที่เราแยก ชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมล้านนาเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ กษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนาง พระสงฆ์ ไพร่ และทาส ดังที่เราทราบกันแล้ว ในที่นี้จะขอก้าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้ปกครอง คือกษัตริย์ ขุนนาง กับ ไพร่เมือง เนื่องจากกลุ่มชนล้าภายใต้การปกครองแล้วย่อมถือว่าเป็นผล เมืองหรือไพร่เมืองของอาณาจักรนั่นเอง

ไพร่เมืองในสังคมล้านนาหมายถึง ผลเมืองที่เป็นอิสระ ชนทั่วไปทั้งหญิงและชาย ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญของบ้านเมืองทุกเมือง นอกจากนั้นไพร่เมืองอาจแยกได้ 2 ประเภท ได้แก่ ไพร่เมืองชั้นดี อันหมายถึง ไพร่เมืองที่มีความรู้ความสามารถ เช่น พวกช่างฝีมือ พวกมีความรู้ด้าน โหราศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์แก่ทางบ้านเมือง ไพร่เมืองชั้นดีจัดเป็นกลุ่มที่หาได้ยาก เจ้าเมืองควรรักษาไว้ ถ้าทำความผิดให้ลงโทษได้เพียงการเนรเทศ ไม่ควรถึงขั้นประหารชีวิต ดังนั้นไพร่เมืองกลุ่มนี้เจ้าเมืองอาจให้ช่วยงานบ้านเมืองในฐานะข้าราชการระดับท้องถิ่น เนื่องจาก ไพร่กลุ่มนี้มักจะเป็นผู้มีบทบาทในระดับสังคมหมู่บ้านของตนอย่างมาก เจ้าเมืองอาจได้รับผลประโยชน์จากพวกนี้ได้โดยง่าย ไพร่เมืองประเภทนี้จึงได้รับสิทธิพิเศษกว่าไพร่เมืองอื่น ๆ¹

ไพร่เมืองชั้นรองได้แก่ ไพร่ธรรมดา และไพร่ชั้นเลว หมายถึง ชาวบ้านทั่วไป และ ชาวนา พวกนี้เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ความสามารถพิเศษ อันจะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองอย่างใด พวกนี้จะทำมาหากินตามฐานะความรู้ความสามารถของตน ในกฎหมายต่าง ๆ มักเรียกว่า ไพร่ผู้ทุกไร้ หรือ ไพร่น้อยเห็นชาติ อาจกล่าวได้ว่าไพร่กลุ่มนี้ไม่ได้รับความคุ้มครอง และยกย่องจาก ทางบ้านเมือง แต่บ้านเมืองก็ให้ความสำคัญแก่ไพร่เมืองทุกคน

¹ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. "ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่. ล้านนาไทยคดี. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์. 2521, หน้า 4-5.

ในลักษณะการแบ่งชนชั้นทางสังคม จนมาถึงการแบ่งประเภทไพร่ดังกล่าว มีผลกระทบมาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองของอาณาจักร กับกลุ่มชนลัวะด้วย กล่าวคือ จากคำบอกเล่าของพวกที่สืบเชื้อสายลัวะที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน คนเผ่าคนแก่มักเล่าให้ฟังถึงการที่ทางบ้านเมืองแบ่งพวกลัวะเป็นไพร่เมือง และไพร่น้อย นอกเหนือจากพวกลัวะเชื้อ "ขุน" อันแสดงถึงฐานะที่สูงกว่าลัวะอื่น ๆ ดังที่ พวกลัวะ เรียกว่า "สะมาง" ซึ่งหมายถึงผู้ที่ได้รับมอบอำนาจปกครองกลุ่มชนลัวะในชุมชนนั้น และ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านโดยทั่วไปก็มอบหมายหน้าที่ในด้านเป็นผู้นำทางพิธีกรรมให้ด้วย ทั้งนี้ในทางปฏิบัติแล้ว ประเด็นหลังดูจะมีบทบาทมากกว่า เพราะ เป็นเหตุผลในด้านจิตใจและความเชื่อที่ผูกพันกันเป็นเวลานาน ดัง ได้กล่าวมาแล้ว

หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการที่ชนชั้นปกครอง หรือเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ ให้ความสำคัญอันดีกับกลุ่มชนลัวะ ถึงแม้ว่าโดยหลักการแล้ว การควบคุมไพร่ เมืองนั้นจะพบว่า ในยามสงบ ไพร่เมืองจะถูกควบคุมโดยขุนนางระดับหมู่บ้าน หรือพันนา เมื่อมีการเรียกเกณฑ์แรงงานจากส่วนกลาง หรืองานสาธารณะทั่วไป "พ่อเรียก นายการ" จะเดินทางมาเกณฑ์แรงงานจากสมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อไปทำการก่อสร้างกำแพง ถนน หรือถ้าเป็นฤดูทำนา ก็จะช่วยกันซ่อมเหมืองฝาย ส่วนในยามสงคราม ไพร่เมืองก็จะถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารในกองทัพ โดยในการเรียกเกณฑ์กำลังพลในยามสงคราม ซึ่งให้เรียกเกณฑ์จากหมู่บ้าน "พันนา" จนถึงเมือง โดยมี "ขุนเมือง" และ "พันนา" เป็นผู้เรียกเกณฑ์ เข้าใจว่าการเรียกเกณฑ์ไพร่พลในยามสงครามดังกล่าว คงจะเป็นไปอย่างเข้มงวดกวดขัน เนื่องจากไพร่พลต้องเสี่ยงอันตรายอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ทางบ้านเมืองจะกำหนดโทษอย่างรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิตแก่ผู้ที่มีการศึกสงคราม

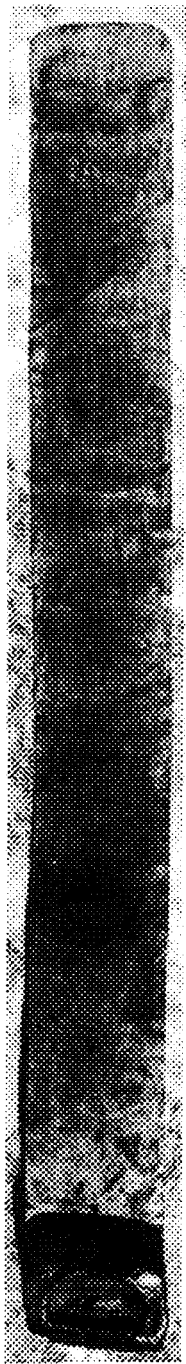
แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีของ ไพร่เมืองชั้นดีของกลุ่มชนลัวะนี้ปรากฏว่า เจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ทรงยอมรับการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าของชาวลัวะทางสายโลหิตคือ "สะมาง" ซึ่งผู้ที่อยู่ในฐานะนี้ชาวลัวะถือว่าต้องสืบเชื้อสายมาจาก "ขุน" หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ พวกลัวะที่เป็นไพร่หลวงนั่นเอง โดยถือเป็นตัวแทนของกลุ่มชนชาวลัวะที่ชาวบ้านเคารพนับถือและเกรงกลัว มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทในชุมชนของตน บางครั้งจะเรียกว่า "เจ้าฮีด" (ผู้รักษาจารีตประเพณี)

ในขณะที่เดียวกันเมื่อเจ้าผู้ครองนครยอมรับฐานะการปกครองตนเองในหมู่ชนชาวลัวะผู้ดังกล่าว สะมางในฐานะหัวหน้าของกลุ่มชนชาวลัวะจึงต้องมีหน้าที่ตอบแทนทางการบ้านเมืองในรูปของผลประโยชน์ที่บรรดาไพร่ทุกกลุ่มต้องทำหน้าที่ต่อบ้านเมือง กล่าวคือ การเก็บรวบรวมส่วยสิ่งของตลอดจนผลผลิตจากการเพาะปลูก ส่งให้ผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นข้าวยาสืบ ถั่ว งา จากไร่ และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องที่นั้น เช่น เหล็ก จากอำเภอยอด เป็นต้น

การตอบแทนดังกล่าวนั้น ถ้าพิจารณาในแง่ของนโยบายการปกครองของเจ้าผู้ครองนครที่มีต่อกลุ่มชนลัวะแล้ว อาจพิจารณาถึงการสร้างความจงรักภักดีในหมู่ชนชาวลัวะที่พึงจะมีต่อผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อย้อนกลับไปมองถึงความเสื่อมของราชวงศ์มังรายแล้วจะเห็นได้ว่า ความเสื่อมนั้นไม่ได้เป็นผลมาจากการรุกรานของพม่าแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นสาเหตุระยะสั้น ส่วนสาเหตุระยะยาวที่มีมานานแล้วก็คือ การสร้างอำนาจของสถาบันขุนนาง ซึ่งพยายามทำลายอำนาจของเจ้าผู้ครองนคร เห็นได้ชัดในกรณีการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าติโลกราช ซึ่งนายสามเด็กล้อย ขุนนางในเมืองเชียงใหม่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ แต่พระเจ้าติโลกราชสามารถควบคุมเหตุการณ์ได้ นอกจากนั้นในปลายสมัยราชวงศ์มังราย ตั้งแต่สมัยพระเมืองเกษเกล้า เป็นต้นมา พวกขุนนางมักมีการแตกแยก และพยายามสร้างอำนาจให้แก่กลุ่มของตนเอง¹ จากสาเหตุดังกล่าว นับว่ามีส่วนอย่างสำคัญต่อความเสื่อมของราชวงศ์มังรายในที่สุด ประกอบกับสภาพที่ตั้งก็นับว่ามีส่วนสำคัญต่อเสถียรภาพของอาณาจักรด้วย เพราะแต่ละเมืองมักตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งเป็นความยากลำบากต่อการติดต่อกับศูนย์กลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ศูนย์กลางไม่สามารถควบคุมเมืองเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ ระบบพัฒนาที่รวมกันแล้วขึ้นต่อเมืองใดเมืองหนึ่งก็มักมีส่วนให้แต่ละเมืองมีกำลังเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากระบบพัฒนามักเอื้ออำนวยต่อการสะสมกำลังคนและเสบียงอาหาร

¹ สงวน โขติสุวรรณ์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 63-72.

หลายเงิน
(จารึกเมื่อ พ.ศ. 2373)
พบที่บ้านกวน ด.หารแก้ว
อ.หางดง จ.เชียงใหม่

ตัวอย่าง อักษรบางส่วนที่จารึกไว้บนหลายเงิน

จากปัจจัยดังกล่าวมาข้างต้น จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า การผูกสัมพันธ์ตลอดจนการสร้าง ความชอบธรรมของเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ในหมู่มุขมนตรีชาวลัวะ จึงเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ ศูนย์กลางก่อนที่จะถูกเมืองอื่นฉวย โอกาสทั้งในด้านกำลังคนและเสบียงอาหาร และเพื่อแสดงถึง อำนาจของเจ้าผู้ครองนครที่อยู่เหนือกลุ่มชนนี้จึงมีการออกสิทธิบัตร หรืออาชญาบัตร (หลายเงิน) ให้พวกลัวะรับไว้และปฏิบัติตาม มีลักษณะ เป็นการป้องกันไม่ให้เจ้าเมืองอื่น ตลอดจนขุนนางต่าง ๆ มาบังคับพวกลัวะ หรือมาเกณฑ์ชาวลัวะ ไปเป็นกำลังแรงงานได้

ดังปรากฏหลักฐานในเรื่องนี้จากข้อความที่จารึกไว้ในหลายเงิน (หรือสิทธิบัตรที่ชนชั้น ปกครองมอบให้แก่ผู้อยู่ใต้การปกครอง) ของเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ในแต่ละสมัย การออกสิทธิ บัตรดังกล่าว เช่น จารึกหลายเงินที่จารึกเมื่อ พ.ศ. 2373 ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ช่วงสมัยของ พระเจ้าพุทธวงศ์ (ระหว่างพ.ศ. 2368- 2389)¹ สรุปความว่า พวกลัวะที่อยู่ในชุมชนที่เจ้าผู้ ครองนครออกสิทธิบัตรนี้ให้ไว้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเกณฑ์แรงงานให้หลวง เช่น ไพร่เมืองทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้เพื่อให้พวกลัวะได้ทำการเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่ส่งมาเป็นส่วยให้แก่เจ้าผู้ ครองนครได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่า การยกเว้นดังกล่าวนี้ได้เคย ปฏิบัติกันมาก่อนหน้านี้แล้ว คงหมายถึงสมัยเจ้าผู้ครองนครองค์ก่อน ๆ จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า บทบาทและความสำคัญของกลุ่มชนลัวะในด้านการ เมืองการปกครองคงมีมานานแล้ว

จนมาถึงสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน โดยเฉพาะยุคฟื้นฟูบ้านเมืองในสมัยพระยาภาววิละ ภายหลังที่ตกอยู่ใต้อำนาจของพม่ามาเป็นเวลานาน (พ.ศ. 2101 - พ.ศ. 2325) และตั้งเมือง เชียงใหม่ได้ใน พ.ศ. 2339² อาจกล่าวได้ว่าการรื้อฟื้นและสร้างความเจริญให้เชียงใหม่กลับ มาเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา เช่นเดิมเหมือนในสมัยราชวงศ์มังรายนั้น ได้กระทำมา โดย ตลอด จนกระทั่งเมื่อมาถึงสมัยพระยาพุทธวงศ์ (พ.ศ. 2369 - 2389) กล่าวกันว่า การกวาด

¹ ดูรายละเอียดในภาคผนวก.

² สวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : ข้างเผือก, 2529, หน้า 41.

ตอนผู้คนเข้ามาไว้ในเมืองเชียงใหม่ยังคงมีอยู่ และยังมีกรขายหมู่บ้านต่าง ๆ รอบเมือง เชียงใหม่ออกไปอย่างกว้างขวาง ในช่วงสมัยนี้ถือว่า บ้านเมืองมีความสงบสุข มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีการขนานนามพระยาพุทธวงศ์ว่า "เจ้าหลวงแผ่นดินเย็น"¹

เมื่อพิจารณาถึงการออกสิทธิบัตรของเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ต่อกลุ่มชนชาวลัวะในสมัย ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ถ้าพิจารณาสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยพระยา กาวิละ มาถึงสมัยพระเจ้ามโหตรประเทศ อาณาจักรล้านนายังมีศึกสงครามกับพม่าอยู่ตลอด โดยเฉพาะช่วง สมัยของพระเจ้ามโหตรประเทศ (พ.ศ. 2390-2397) มีการทำสงครามกับเชียงตุง 3 ครั้ง (ครั้งแรก พ.ศ. 2392-2393), ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2395 และครั้งที่ 3 พ.ศ. 2397)²

ในเรื่องการออกสิทธิบัตรใหม่กลุ่มชาวลัวะสำหรับสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ซึ่งปรากฏหลักฐานการออกสิทธิบัตรในสมัยพระยาพุทธวงศ์ (ออกเมื่อ พ.ศ. 2373) และ สมัยพระเจ้ามโหตรประเทศ (ออกให้ไว้เมื่อ พ.ศ. 2395) (เท่าที่พบหลักฐานจารึกหลายเงินใน 2 สมัย) ทั้งนี้อาจ แสดงให้เห็นความจำเป็นของอาณาจักรในด้านกำลังเสบียงอาหารจากกลุ่มชนชาวลัวะ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกดังเช่นที่พระเจ้ามโหตรประเทศได้กำหนดให้พวกลัวะที่ข้านม่อหลวง อำเภอสอด เชียงใหม่เสียส่วยปีละเป็นเงิน 220 และข้าวอีก 600 หาบ โดยได้รับการยกเว้นไม่ต้องเกณฑ์แรงงานให้หลวง³ ด้วยเหตุนี้การออกสิทธิบัตรดังกล่าวคงจะมีการออกทุกครั้งเมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าผู้ครองนคร เพื่อให้เกิดการยอมรับในหมู่ขุนนางข้าราชการ

จารึกหลายเงินดังกล่าวชนชาวลัวะถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องเก็บรักษาไว้อย่างดีทั้งนี้อาจเป็น เพราะพวกลัวะถือว่าเป็นสิทธิบัตร หรืออาชญาบัตรที่ออกโดยเจ้าผู้ครองนคร เพื่อคุ้มครองพวก ลัวะในเขตพื้นที่นั้นไม่ให้ได้รับการกดขี่ข่มเหงจากขุนนางข้าราชการ ดังนั้นพวกลัวะจึงเก็บรักษา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

³ กฤษณา เจริญวงศ์ และเพชรฯ ประจักษ์จันติก, อ้างแล้ว, หน้า 59.

จาริกหลายเงินไว้อย่างมิดชิด โดยการใส่ในหม้อ แล้วฝังดินไว้พร้อมกับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีผีคอยรักษาไว้ตามความเชื่อของพวกลัวะ และถ้าหากจำเป็นจะต้องเปิดออกดูจะต้องจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีที่ดูแลรักษาก่อน ในการที่พวกลัวะให้การดูแลรักษาจาริกหลายเงินที่ออกโดยเจ้าผู้ครองนครไว้อย่างดีดังกล่าวนี้ น่าจะพิจารณาได้ถึงการที่พวกลัวะก็ดูจะเต็มใจยอมรับการอยู่ใต้การปกครองของผู้ปกครอง โดยออกมาในลักษณะของการยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่ใช่เป็นการกดขี่หรือบีบบังคับจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ด้วยเหตุนี้ พวกลัวะจึงถือและยอมรับว่าข้อความในหลายเงินเป็น "ฮีด" หรือจารีตประเพณีที่พวกลัวะต้องยึดถือและปฏิบัติตามสืบทอดกันมาตั้งค้ำกล่าวที่ว่า "พ่อแม่ตายบ่เสียดายเท่าละฮีด" อาจกล่าวได้ว่า จนภายหลังการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ซึ่งส่งผลให้เจ้าผู้ครองนครหมดอำนาจไปแล้วพวกลัวะก็ยังคงถือปฏิบัติตาม "ฮีด" ดังกล่าวอยู่ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวลัวะแสดงให้เห็นว่า "ฮีด" ยังคงมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวลัวะจนถึงปัจจุบันนี้ เพียงแต่ว่าการยอมรับการปกครองสมัยใหม่เป็นไปในเรื่องของกฎหมายบ้านเมือง ในฐานะที่ชาวลัวะเป็นพลเมืองของชาติจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตาม

ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชนลัวะ และจาริกหลายเงินที่เจ้าผู้ครองนครให้แก่ กลุ่มชนลัวะ จึงทำให้สามารถเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนลัวะกับเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่ ได้ในลักษณะต่าง ๆ กล่าวคือ ด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะการยอมรับอำนาจการปกครองซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าผู้ครองนคร เชียงใหม่กับกลุ่มชนลัวะยังเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในจาริกหลายเงินในสมัยพระนางวิสุทธีเทวี ซึ่งออกเมื่อ พ.ศ. 2110 เพื่อมอบให้แก่ชาวลัวะใน 5 หมู่บ้าน กล่าวคือ หมู่บ้านฮากฮาน กองกุน ป่าฮอก อมกูด และบ้านแปะ การออกตราสารนี้เป็นการยืนยันเพื่อรับรองในการให้ความคุ้มครองแก่ชาวลัวะ และไตที่อยู่ใต้มูบ้านดังกล่าว โดยเฉพาะการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานจากหลวง แต่ต้องอยู่เฝ้าดูแลทำนุบำรุงวัดวิสุทธาราม (วัดบ้านแปะ) เป็นการตอบแทน หลังจากนั้นยังปรากฏว่า ชาวบ้านยังได้รับสิทธิบัตรอีกแห่งหนึ่งจากพระเจ้าสุทโธธรรมราชา กษัตริย์มอญซึ่งยกทัพมาตี เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2175 เพื่อเป็นการยืนยันว่าชาวบ้านได้รับความคุ้มครองไม่ต้องถูกกวาด

ตอนและอพยพไปที่อื่น ในปัจจุบันชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้านยังคงเก็บจารึกหลายเงินทั้งสองแผ่นนี้ไว้ ส่วนชาวลัวะใน 5 หมู่บ้านนี้ได้กลายเป็นคนไทยจนหมดสิ้นแล้วภายใต้ขบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม¹

ในช่วงที่เชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าระหว่าง พ.ศ. 2101 - 2317 เป็นเวลาสองร้อยกว่าปีนั้น อันถือเป็นช่วงสิ้นสุดการปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ภายหลังจากที่ผู้เมืองเชียงใหม่ โดยเริ่มตั้งเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2339 จนถึงขับไล่พม่าออกไปจากอาณาจักรล้านนาใน พ.ศ. 2347 พระยาการวิละได้ทำพิธีราชาภิเษกสถาปนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนขึ้นปกครองสืบต่อราชวงศ์มังราย ในสมัยนี้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ก็ยังคงให้การประกันแก่ชนชาวลัวะในลักษณะเดิม กล่าวคือ การมอบจารึกตราหลายเงินไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อที่ชาวลัวะจะได้รับสิทธิเกี่ยวกับที่ดินทำกิน สิทธิในการเช่าปลูกขนาบเขา ตลอดจนการยอมรับสิทธิและอำนาจของชาวลัวะเหนือชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มที่เพิ่งจะเข้ามาอยู่ใหม่ ดังเช่นการที่ชาวลัวะมีสิทธิในการเก็บค่าเช่าจากชาวกะเหรี่ยง ทั้งนี้อาจเป็นนโยบายของผู้ปกครองไทยที่ต้องการให้ชาวลัวะเป็นกันชนกับชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นชนต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาใหม่จากประเทศพม่า เพราะอย่างน้อยชาวลัวะก็ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่ออาณาจักรมานานแล้ว เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของกลุ่มชนลัวะในฐานะที่เป็นไพร่ในสมัยพระยาการวิละแล้ว ปัญหาที่สำคัญก็คือ เรื่องการขาดแคลนกำลังคนเพราะอยู่ในยุคที่เรียกว่า "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง" กล่าวคือ เป็นช่วงที่ต้องการการกวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยการเกลี้ยกล่อม และการทำสงคราม การกวาดต้อนผู้คนตามที่ต่าง ๆ เข้ามาไว้ในเชียงใหม่ มีผลทำให้สังคมเชียงใหม่นอกจากจะมีไพร่เป็นคนพื้นเมืองแล้ว ก็ยังมีไพร่เชื้อ

¹ ไกรศรี นิฆมานเหมินท์. "เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง". ลายคราม. 2527, หน้า

ชาติอื่น ๆ อีก เช่น จีนคือ ไทยใหญ่ ข่า ลัวะ พม่า ฯลฯ และภายใต้ระบบไพร่ ไพร่จะมีมูลนายต้นสังกัดอีก ทั้งยังมีมูลนายระดับท้องถิ่นที่สำคัญคือ แก้วบ้าน และแก้วน ซึ่งจะทำหน้าที่ควบคุมไพร่โดยตรงคือ เกณฑ์ราชการ และเก็บส่งให้ทางราชการ เจ้าเมืองในฐานะมูลนายสูงสุดเข้าใจว่าจะมีไพร่ขึ้นสังกัดมากที่สุด ซึ่งมีส่วนทำให้เจ้าเมืองมีอำนาจเหนือมูลนายคนอื่น ๆ ดังนั้นเจ้าเมืองจึงต้องพยายามไม่ให้ไพร่หนีหายไปอยู่เมืองอื่น ซึ่งการหนีของไพร่ที่นับว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ด้วยเหตุนี้วิธีการที่จะช่วยไม่ให้ไพร่หนี และน่าจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดก็คือ การที่มูลนายไม่กดขี่ข่มเหงไพร่จนเกินไป ช่วยเหลือให้ไพร่หาเลี้ยงชีพได้ โดยสะดวก ทั้งนี้เพราะ ไพร่จะถูกเกณฑ์ทำงานที่เรียกว่า "ไพร่เอาการเมือง" ไม่เช่นนั้นจะต้องส่งผลผลิตหรือเงินเป็นส่วยแทนแรงงาน ซึ่งในสมัยราชวงศ์มังรายไพร่ทำงานให้หลวง และส่วนตัวคิดเป็นเวลาอย่างละ 6 เดือนต่อปี พอมาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนไพร่จะถูกเกณฑ์ปีละ 1-4 เดือนต่อปี¹

ลักษณะวิธีการออมชอมระหว่างเจ้าผู้ครองนครกับไพร่ (โดยเฉพาะไพร่ต่างเชื้อชาติ) คงจะเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของความพยายามในการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติให้กลายมาเป็น "คนเมือง" ด้วย ซึ่งจะมีผลในการไม่ให้ไพร่หนีไปขึ้นกับเมืองอื่น ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับตัวมูลนาย และไพร่จะต้องตระหนักในฐานะและหน้าที่ของตนโดยมูลนายจะต้องมีความเมตตา และเอื้อเฟื้อต่อไพร่ ส่วนไพร่ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของมูลนายในฐานะผู้ที่ต่ำต้อยกว่า แต่อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับสิทธิดังกล่าว ชาวลัวะจะต้องนำเอาเงินค่าเช่าส่วนหนึ่งไปถวายแก่เจ้าผู้ครองนครตลอดจนของป่าจากภูเขา เช่น กล้วยไม้ แฝกมุงหลังคา ไปถวายแก่เจ้าผู้ครองนครด้วย และตามข้อตกลงที่ปรากฏพวกชาวลัวะได้รับการยกเว้นไม่ต้องเป็นทหารตลอดจนไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานจากทางราชการบ้านเมือง² ในส่วนของชาวลัวะนั้น ถึงแม้จะได้รับการยกเว้นจากทางบ้านเมือง

¹ สรัสวดี อ๋องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : ช้างเผือก, 2529, หน้า 127).

² มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห้, หน้า 49.

ดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากไพร่เมืองโดยทั่วไป แต่ในฐานะที่ลัวะก็ยังเป็นไพร่เมือง ด้วยเหตุนี้ พวกลัวะจึงมีหน้าที่ต้องตั้งหน้าตั้งตาทำการเพาะปลูกเพื่อจะได้ผลผลิตจากไร่นาจำนวนมาก และในบางท้องถิ่นที่มีทรัพยากรธรรมชาติดังเช่นในเขตอำเภอฮอด และอำเภอแม่สะเรียงยังได้มีการอ้างถึงการตีเหล็ก และหลอมเหล็ก เพื่อทำเป็นอาวุธส่งให้แก่เจ้าเมืองอีกด้วย¹

---

¹ สัมภาษณ์ นายบัน ตู่ตามพันธ์. บ้านกัวลม หมู่ที่ 8 ตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่